

આપણી આસપાસની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ

પ્રકરણ

૧૪

આર્થિક પ્રવૃત્તિએ જ સમૃદ્ધિ લાવે છે, અને તેની અછત ભૌતિક તણાવ પેદા કરે છે. સાર્થક આર્થિક પ્રવૃત્તિનો અભાવ વર્તમાન સમૃદ્ધિ અને ભાવિ પ્રગતિ માટે અવરોધરૂપ બને છે."

– કૌટિલ્ય (અર્થશાસ્ત્ર)

મહત્વપૂર્ણ
પ્રશ્ન

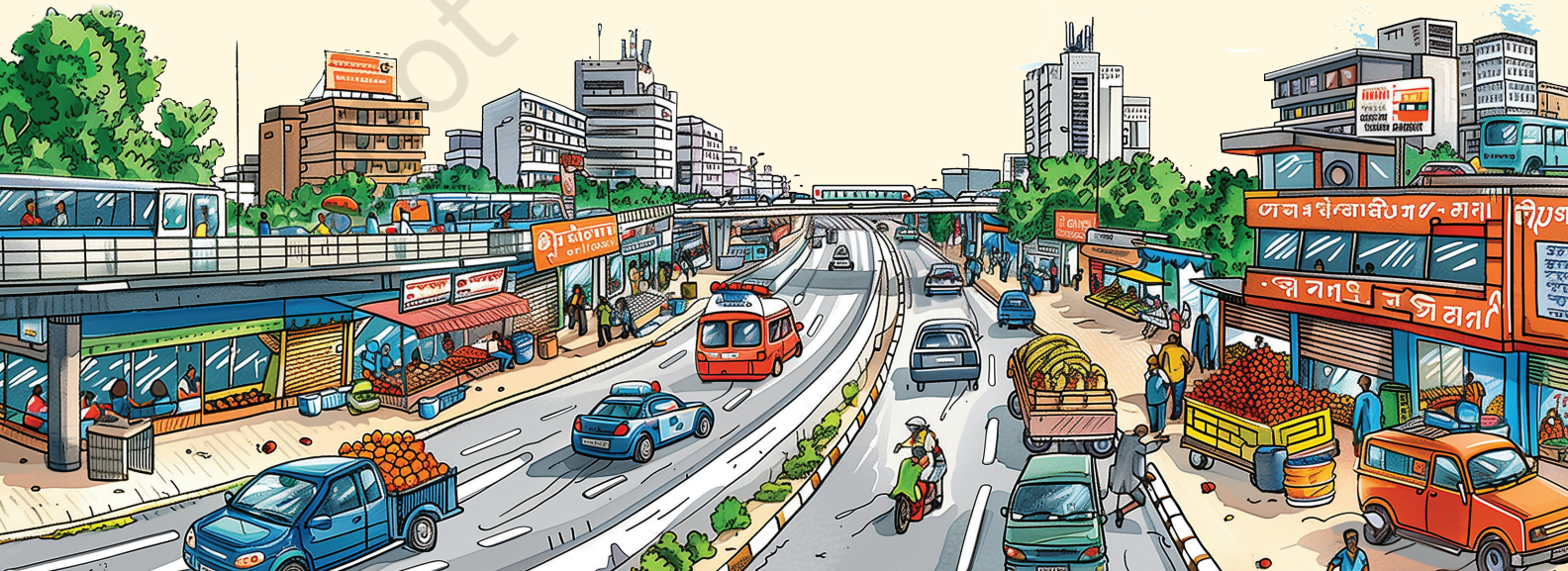
1. આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને કેવી રીતે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે?
2. આ પ્રવૃત્તિઓને ક્ષેત્રોમાં જૂથબદ્ધ કરવા માટે શું તફાવત છે?
3. ત્રણેય ક્ષેત્રો એકબીજા સાથે કેવી રીતે જોડાયેલા છે?

પરિચય

પ્રકરણ ૧૩માં આપણે બે પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ વિશે જાણ્યું છે – આર્થિક અને બિન-આર્થિક. નાણાકીય મૂલ્ય બનાવતી પ્રવૃત્તિઓને આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ કહેવામાં આવે છે. અમે બિન-આર્થિક પ્રવૃત્તિઓના મહત્વ વિશે પણ શીખ્યા. આ પ્રવૃત્તિઓને વધુ સારી રીતે સમજવા માટે આપણે શીખીશું કે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને કેવી રીતે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે અને આ પ્રકરણમાં તેમને શું અલગ પાડે છે. દાયકાઓથી, આર્થિક પ્રવૃત્તિઓની સંખ્યામાં જબરદસ્ત વધારો થયો છે. ઉદાહરણ તરીકે, અગાઉ મોટાભાગના લોકો ખેતી, પશુપાલન, ઓજારોના ઉત્પાદન, માટીકામ અને વણાટ કાપડ જેવી પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ હતા. જેમ જેમ સમાજો આગળ વધતા ગયા તેમ તેમ, આર્થિક પ્રવૃત્તિઓની સંખ્યામાં મોટો વધારો થયો, જેના દ્વારા લોકો તેમની આજીવિકા મેળવે છે.

મૌદ્રિક મૂલ્ય
કોઈ વસ્તુનું એવું
મૂલ્ય, જેનું
મૂલ્યાંકન નાણાં
(મુદ્રા)ના
સ્વરૂપમાં કરી
શકાય.

આર્થિક ક્ષેત્રો:
વ્યાપક જૂથો
કે જેમાં
વિવિધ
પ્રવૃત્તિઓનો
સમાવેશ થાય
છે જે રાષ્ટ્રની
આર્થિક
સમૃદ્ધિમાં
મદદ કરે છે.

અત્યારે કમ્પ્યુટર્સ, મોબાઇલ ફોન અને ડ્રોનનું ઉત્પાદન જેવી વિવિધ આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ ચાલી રહી છે. બેંકો, શાળાઓ અને હોટલોમાં કામ કરે છે; પરિવહન માટે વિવિધ પ્રકારના વાહનો ચલાવવું; ફર્નિચર બનાવવું; મશીનોનો ઉપયોગ કરીને કપડાંને ટેલરિંગ કરવું; સોફ્ટવેર બનાવી રહ્યા છે; રેફ્રિજરેટર્સ અને વોશિંગ મશીનનું સમારકામ; વગેરે. આ બધી પ્રવૃત્તિઓનું વર્ગીકરણ કરવાથી તેઓ કેવી રીતે કાર્ય કરે છે અને એકબીજા સાથેની તેમની લિક્સ કેવી રીતે કાર્ય કરે છે તે સમજવામાં અમને મદદ મળે.

આર્થિક પ્રવૃત્તિઓનું આર્થિક ક્ષેત્રોમાં વર્ગીકરણ

કેટલીક આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ સમાન લાક્ષણિકતાઓ ધરાવે છે અને તેના આધારે, તેમને એકસાથે જૂથબદ્ધ કરી શકાય છે અથવા આર્થિક ક્ષેત્રો તરીકે ઓળખાતા વ્યાપક જૂથોમાં વર્ગીકૃત કરી શકાય છે. ત્રણ મુખ્ય પ્રકારના આર્થિક ક્ષેત્રો પ્રાથમિક, દ્વિતીયક અને તૃતીયક આર્થિક ક્ષેત્રો છે. મુખપૃષ્ઠ પરનું ઉદાહરણ આ શ્રેણીઓ હેઠળની વ્યાપક પ્રવૃત્તિઓનો નકશો તૈયાર કરે છે.

અ. પ્રાથમિક પ્રવૃત્તિઓ

જે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ કે જેમાં લોકો માલસામાનના ઉત્પાદન માટે પ્રકૃતિ પર સીધા આધાર રાખે છે તેને પ્રાથમિક પ્રવૃત્તિઓ અથવા પ્રાથમિક ક્ષેત્રની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.. ઉદાહરણ તરીકે, કૃષિ

પ્રાથમિક ક્ષેત્ર:

પ્રવૃત્તિઓનું જૂથ જેમાં ખેતી, માછીમારી, વનસંવર્ધન, વગેરે જેવી પ્રકૃતિમાંથી સીધા કાચા માલના નિષ્કર્ષણનો સમાવેશ થાય છે.

આર્થિક પ્રવૃત્તિઓનું વર્ગીકરણ
આર્થિક ક્ષેત્રોમાં

પ્રાથમિક ક્ષેત્ર

માધ્યમિક ક્ષેત્ર

તૃતીય ક્ષેત્ર

ખેતી

બાંધકામ

હેલ્થકેર

ખાણકામ

ઉત્પાદન

વેપાર અને લોજિસ્ટિક્સ

માછીમારી

પાણી પુરવઠો

કોમ્યુનિકેશન

પશુધન ઉછેરવું

સૌર શક્તિ

બેંકિંગ

વનસંવર્ધન

વીજળી ઉત્પાદન

પરિવહન

ખેતરોમાંથી અનાજ અને શાકભાજીની ખેતી, જંગલોમાંથી લાકડું એકઠું કરવું, ખાણોમાંથી કોલસો કાઢવો, મત્સ્યોદ્યોગમાંથી માછલીઓ, મરઘાં ફાર્મમાંથી ઇંડા, વગેરે જેવા કામો એ તમામ પ્રાથમિક ક્ષેત્રની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ છે.. સૌથી સામાન્ય પ્રાથમિક પ્રવૃત્તિઓમાં ખેતી, ખાણકામ, માછીમારી, પશુધન ઉછેર, વનીકરણ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. નીચે પ્રાથમિક ક્ષેત્રોમાં પ્રવૃત્તિઓના કેટલાક પ્રકારો છે.

ગ્રીનહાઉસ ખેતી

ખાણકામ

માછલી ઉછેર (માછીમારી)

વનસંવધન

પશુધન ઉછેરવું

આવો વિચાર કરીએ

શું તમે ભૂતકાળમાં જોયેલી કોઈ પણ પ્રાથમિક પ્રવૃત્તિઓ વિશે વિચારી શકો છો? આ પ્રવૃત્તિઓમાં ઉપયોગમાં લેવાતા કુદરતી સંસાધનો કયા છે? તેમાંથી બેના નામ આપો અને તમારા સહપાઠીઓ સાથે તમારા અનુભવોની ચર્ચા કરો.

- 1.
- 2.

બ . દ્વિતીયક પ્રવૃત્તિઓ

આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ કે જેમાં લોકો પ્રાથમિક ક્ષેત્રના આયાત પર આધારિત હોય છે અને તેમને યીજવસ્તુઓના ઉત્પાદનમાં રૂપાંતરિત કરે છે તેને દ્વિતીયક પ્રવૃત્તિઓ અથવા ગૌણ ક્ષેત્રની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ગૌણ ક્ષેત્રમાં ઇમારતો, રસ્તાઓ વગેરેનું નિર્માણ અને પાણી, વીજળી, ગેસ અને આવી અન્ય આવશ્યકતાઓ જેવી સુવિધાઓ પૂરી પાડવાનો સમાવેશ થાય છે. તેમાં ફેક્ટરીઓ અને ઉત્પાદન એકમોમાં ઉત્પાદનોના ઉત્પાદનનો પણ સમાવેશ થાય છે, જે પ્રાથમિક ક્ષેત્રમાંથી કાચા માલને અન્ય કોઈ સ્વરૂપમાં પ્રોસેસ કરે છે, જેને વધુ વેચી શકાય છે અથવા વપરાશમાં લઈ શકાય છે. દ્વિતીયક ક્ષેત્રની પ્રવૃત્તિઓના કેટલાક ઉદાહરણોમાં મિલોમાં લોટ બનાવવા માટે કૃષિ ક્ષેત્રોમાંથી મેળવવામાં આવતા અનાજની પ્રક્રિયા, મગફળીમાંથી તેલ કાઢવું અને ચા મેળવવા માટે ચાની પત્તીઓ પર પ્રક્રિયા કરવી વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. એ જ રીતે જંગલમાંથી નીકળતા લાકડાનું ફર્નિચર અને કાગળમાં રૂપાંતર થાય છે, કપડા બનાવવા માટે કપાસનો ઉપયોગ થાય છે, અને લોખંડની કાચી ધાતુમાંથી સ્ટીલનો ઉપયોગ કાર, ટ્રક વગેરે જેવા ઓટોમોબાઇલ્સ બનાવવા માટે થાય છે.

દ્વિતીયક ક્ષેત્ર:

પ્રવૃત્તિઓનું જૂથ જેમાં પ્રાથમિક ક્ષેત્રમાંથી મેળવેલા કાચા માલના વેચાણ અથવા વપરાશ માટે ઉત્પાદનોમાં પ્રક્રિયા કરવાનો સમાવેશ થાય છે.

ઓટોમોબાઇલ ફેક્ટરી

કાપડનું કારખાનું

ફાર્માસ્યુટિકલ ફેક્ટરી

ફર્નિચર ઉત્પાદન એકમ

તૃતીયક ક્ષેત્ર:
પ્રવૃત્તિઓનું જૂથ
જેમાં સેવાઓની
જોગવાઈનો
સમાવેશ થાય છે
જે પરિવહન,
બેંકિંગ અને
વ્યવસાયના
સંચાલન જેવા
પ્રાથમિક અને
ગૌણ બંને ક્ષેત્રોને
પૂરક બનાવે છે.

ધ્યાન રાખો

ઓટોમોબાઇલના પ્રકાર	૨૦૨૨ માં ભારતમાં ઉત્પાદિત એકમોની સંખ્યા
પેસેન્જર વાહનો જેવા કે કાર	૪૫ લાખ
ટ્રક જેવા કોમર્શિયલ વાહનો	૧૦.૩ લાખ
શ્રી વ્હીલર્સ	૮.૬ લાખ
ટુ વ્હીલર્સ	૨ કરોડ

(સ્ત્રોત: સોસાયટી ઓફ ઇન્ડિયન ઓટોમોબાઇલ મેન્યુફેક્ચરર્સ, <https://www.siam.in/statistics.aspx?mpgid=8&pgidtrail=13>)

યાલો શોધીએ

હવે જ્યારે આપણે ગૌણ ક્ષેત્રની પ્રવૃત્તિઓનાં કેટલાંક ઉદાહરણો જોયાં છે, ત્યારે શું તમે ગૌણ ક્ષેત્રમાં વધુ બે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓનાં નામ આપી શકો છો?

- 1.
- 2.

ક . તૃતીયક પ્રવૃત્તિઓ

તે બધી આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ કે જે પ્રાથમિક અને દ્વિતીયક પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ લોકોને ટેકો પૂરો પાડે છે તેને તૃતીયક પ્રવૃત્તિઓ અથવા તૃતીયક ક્ષેત્રની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ કહેવામાં આવે છે. આમાં એવી સેવાઓ શામેલ છે જે આપણે જોઈ શકતા નથી પરંતુ જે હજી પણ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. ઉદાહરણ તરીકે, ટ્રકનો ડ્રાઇવર અનાજ અને શાકભાજીને ખેતરમાંથી ફેક્ટરી અથવા બજારમાં લઈ જાય છે.

ફળ અથવા શાકભાજી વિકેતાઓ ખેત પેદાશો ઘરના ગ્રાહકોને વેચે છે. એ જ રીતે ડોક્ટરો, નર્સો, શિક્ષકો, વકીલો અને પાઇલટ્સ જેમને જરૂર હોય તેમને તેમની સેવાઓ પૂરી પાડે છે. એવા ટેકનિશિયનો છે જે મોબાઇલ ફોન અને ટેલિવિઝન સહિત ઇલેક્ટ્રોનિક વસ્તુઓનું સમારકામ અને સેવા કરે છે, મિકેનિક્સ કે જેઓ કાર અને ટ્રેક્ટર જેવા વાહનોનું સમારકામ કરે છે, અને ઇલેક્ટ્રિશિયન્સ છે જે નિયમિતપણે વીજળીનો પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરે છે. તેમની સેવાઓ આપણું જીવન સરળ બનાવે છે. તે જ રીતે, મોબાઇલ અને ઇન્ટરનેટ દ્વારા સંચાર સેવાઓ, સોફ્ટવેર ડેવલપમેન્ટ, અને હોટેલ્સ, રેસ્ટોરાં, બેંકો, શાળાઓ, હોસ્પિટલો, એરપોર્ટ્સ, દુકાનો, વેરહાઉસ વગેરેમાં સેવાઓ એ તૃતીયક ક્ષેત્રની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓના ઉદાહરણો છે. આ ક્ષેત્રને સર્વિસ સેક્ટર પણ કહેવામાં આવે છે.

ગોડાઉન: મોટી ઇમારતોનો ઉપયોગ ઉત્પાદનોને વેચતા, ઉપયોગમાં લેવા અથવા દુકાનોને ભાડે આપતા પહેલાં સંગ્રહિત કરવા માટે થાય છે.

સોફ્ટવેર વિકાસ

રેસ્ટોરન્ટમાં સેવાઓ

હવાઇ સેવાઓ..

ટિકટ દુકાનો

ક્ષેત્રો વચ્ચે પરસ્પરાવલંબન

ત્રણ પ્રકારની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ અથવા આર્થિક ક્ષેત્રો અંતિમ વપરાશ માટે કુદરતી કાચા માલને તૈયાર ઉત્પાદનોમાં રૂપાંતરિત કરવાની પ્રક્રિયામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. ચાલો આપણે ગુજરાતના આણંદ જિલ્લાના એક ગામમાં એક કાલ્પનિક પ્રવાસ પર જઈએ અને એક રસપ્રદ ઉદાહરણનો અભ્યાસ કરીએ જ્યાં આપણે સમજીશું કે ત્રણેય ક્ષેત્રો કેવી રીતે એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે અને એકબીજાને ટેકો આપે છે.

ડેરી સહકારી: ખેતરથી થાળી સુધી

આ દિવસોમાં, ગુજરાતના ખેડૂતો સવારે વહેલા જાગીને દૂધની ડોલને અથડાવી અને તેમના મિત્રો - ગાય અથવા ભેંસના રેંકવાનો અવાજ સાંભળે છે. ખેડૂતો અને તેમના પરિવારોના જીવનમાં ગાયનું વિશેષ સ્થાન છે. ખેડૂતો ગાયોનું દૂધ કાઢી તેમનું દૂધ નજીકની ડેરીમાં વેચે છે. મહિનાના અંતે, તેમને દૂધના જથ્થા અને ગુણવત્તાના આધારે તેના માટે ચૂકવણી કરવામાં આવે છે. જો કે લગભગ ૫૦ વર્ષ પહેલાં આવું નહોતું.

આનંદ મિલ્ક યુનિયન લિમિટેડ (એએમએલ) નામની દૂધ સહકારી મંડળીની આ અદ્ભુત વાર્તા છે. ૧૯૪૦ના દાયકાની શરૂઆતમાં, આણંદ જિલ્લાના ખેડૂતો આસપાસના ગામોમાં દૂધ વેચતા હતા. વધારે ગરમીમાં દૂધ વેચવા માટે તેઓએ સાયકલ ચલાવવી પડશે અથવા નજીકના ગામોમાં ચાલવું પડશે. તમે જાણો છો તેમ, ગરમ હવામાનમાં દૂધ ખૂબ જ ઝડપથી બગાડે છે

અથવા દહીં કરે છે. ખેડૂતોએ દૂધ બગડે તે પહેલાં તેને ઝડપથી વેચવું પડ્યું હતું. તેઓ જે નાની રકમ કમાશે તેના માટે આ ઘણા પ્રયત્નો હતા. તેથી, તેઓ વચેટિયા તરીકે ઓળખાતા લોકો પર આધાર રાખતા હતા, જેઓ ખેડૂતો પાસેથી નજીવા ભાવે જથ્થાબંધ દૂધ ખરીદતા હતા અને તેને બજારમાં વેચતા હતા. ઘણી વખત વચેટિયાઓ દ્વારા ખેડૂતોને છેતરાયાની અને હેરાનગતીની લાગણી થતી હતી.

એક દિવસ, ખેડૂતોએ તેમની સમસ્યાઓ સાથે એક અગ્રણી રાષ્ટ્રીય નેતા સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનો સામૂહિક સંપર્ક કર્યો. તેમણે તેમને સ્વતંત્ર બનવા અને વચેટિયાઓ પર આધાર રાખવાનું બંધ કરવા માટે સહકારી મંડળી રચવાની સલાહ આપી. એક સહકારી મંડળી તરીકે, ખેડૂતો દૂધ સંગ્રહ, પ્રક્રિયા અને વિતરણની સંપૂર્ણ કામગીરીની કાળજી લઈને, એક જૂથ તરીકે દૂધની ખરીદી અને વેચાણ કરી શકશે. ખેડૂતોએ સરદાર પટેલની સલાહ માની લીધી.

અમૂલની સ્થાપના ૧૯૪૬માં ત્રિભુવનદાસ પટેલ (વકીલ અને સ્વાતંત્ર્ય સેનાની) અને ડો.વર્ગીસ કુરિયન (મુંબઈમાં ડેરીની ફેક્ટરીમાં કામ કરતા એન્જિનિયર) ના નેતૃત્વ હેઠળ કરવામાં આવી હતી.

આ પહેલે મહિલાઓ સહિત ખેડૂતોને એકસાથે લાવ્યા અને તેમને દૂધના ઉત્પાદન અને વેચાણ પર નિયંત્રણ આપ્યું. દૂધ ઉત્પાદકોએ સામૂહિક રીતે દૂધના ઉત્પાદન, પેશ્વરાઈઝેશન અને વેચાણ જેવી તમામ બાબતો અંગે પોતાના નિર્ણયો લીધા હતા. કાર્યો દરેક દ્વારા વહેંચવામાં આવ્યા હતા, જેણે

વર્ગીસ કુરિયન (ડાબે) અને ત્રિભુવનદાસ પટેલ (જમણે)

સહકારી:
લોકોનું એક જૂથ કે જેઓ સ્વેચ્છાએ તેમની આર્થિક અને સામાજિક જરૂરિયાતોને ઔપચારિક રીતે પૂર્ણ કરવા માટે એકઠા થાય છે. તેઓ સહકારીની માલિકી ધરાવે છે અને નિર્ણયો સભ્યો દ્વારા સામૂહિક રીતે લેવામાં આવે છે.

વચેટિયાઓ:
જે લોકો ઉત્પાદકો પાસેથી માલ ખરીદે છે અને ગ્રાહકોને વેચે છે. વચેટિયાઓ આ સેવા માટે ફી લે છે.

પાશ્ચર્યાઇઝેશન:
એક પ્રક્રિયા જેના
દ્વારા દૂધને
સાયવવામાં આવે
છે

હાનિકારક
બેક્ટેરિયાને મારવા
માટે ચોક્કસ
તાપમાને ગરમ
કરીને.

નિકાસ:
ઉત્પાદિત
થતી
ચોજવસ્તુઓ
અને સેવાઓ

એક દેશમાં
અને બીજા
દેશમાં
ખરીદદારો
અથવા
ગ્રાહકોને
વેચવામાં
આવે છે.

સમાજનો અભ્યાસ: ભારત અને તેનાથી આગળ
આપણી આસપાસનું આર્થિક જીવન

તેમની આવક ધીમે ધીમે વધારવામાં મદદ કરી. તેમને હવે વચેટિયાઓની જરૂર નહોતી અને તેઓ એક મોટા પરિવાર જેવા બની ગયા! જેમ જેમ વધુને વધુ ખેડૂતો સહકારી લાભો જોવા લાગ્યા તેમ તેમ તે વધતી ગઈ. જેટલો દૂધ એકત્ર કરવામાં આવી રહ્યો હતો

ખેડૂતોએ તેમાંથી અન્ય ઉત્પાદનો બનાવવાનું નક્કી કર્યું. તેઓએ આણંદમાં એક ફેક્ટરી સ્થાપી, અને માખણ અને દૂધ પાવડર બનાવવાનું શરૂ કર્યું.

આજે, સહકારી પાસે સમગ્ર ભારતમાં ઘણા દૂધ પ્રોસેસિંગ પ્લાન્ટ્સ અને ફેક્ટરીઓમાં બનેલા ઉત્પાદનોની વિશાળ શ્રેણી છે. તમે થોડા નામ આપી શકો છો? ત્યારબાદ ઉત્પાદનોનું પરિવહન અને સમગ્ર દેશમાં નાની અને મોટી છૂટક દુકાનોમાં વેચાણ કરવામાં આવે છે. હકીકતમાં, તેઓ વિશ્વના કેટલાક દેશોમાં ઉત્પાદનોની નિકાસ પણ કરે છે. તે અદ્ભુત નથી?

આ રસપ્રદ વાર્તામાં, આ સહકારી મંડળના ખેડૂતો તેમની ગાયોને પાછળથી દૂધ વેચવા માટે દૂધ આપે છે. આ પ્રકારની આર્થિક પ્રવૃત્તિને પ્રાથમિક ક્ષેત્રની આર્થિક પ્રવૃત્તિ કહેવામાં આવે છે કારણ કે ઉત્પાદન (દૂધ) સીધા કુદરતી સ્ત્રોત (ગાય/પશુચન)માંથી મેળવવામાં આવે છે.

દૂધ પછી પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે અને એક સ્વરૂપ (પ્રવાહી) માંથી બીજામાં રૂપાંતરિત થાય છે - ફેક્ટરીઓમાં દૂધ પાવડર, ઘી, ચીઝ, માખણ અને અન્ય. આ આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને ગૌણ ક્ષેત્રની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ કહેવામાં આવે છે.

અમૂલ બનાવેલ તમામ ઉત્પાદનોનું શું કરે છે? તે તેમને વિવિધ સ્થળોએ વેચે છે. અમૂલ તેના ઉત્પાદનોના પરિવહન માટે દુધાલય લારી અને ટ્રક તેમજ રેલ્વે, હવાઈ અને શિપિંગ સેવાઓનો ઉપયોગ કરે છે. તેણે રિટેલ સ્ટોર્સ સ્થાપ્યા છે અને સમગ્ર ગુજરાતમાં તેમજ સમગ્ર ભારતમાં વિવિધ રાજ્યોમાં નગરો, શહેરો અને ગામડાઓમાં અન્ય દુકાનોમાં દૂધ અને દૂધ ઉત્પાદનોનો સપ્લાય કરે છે. અહીં, પરિવહન, વેપાર અને છૂટક એ તૃતીય પ્રવૃત્તિ છે.

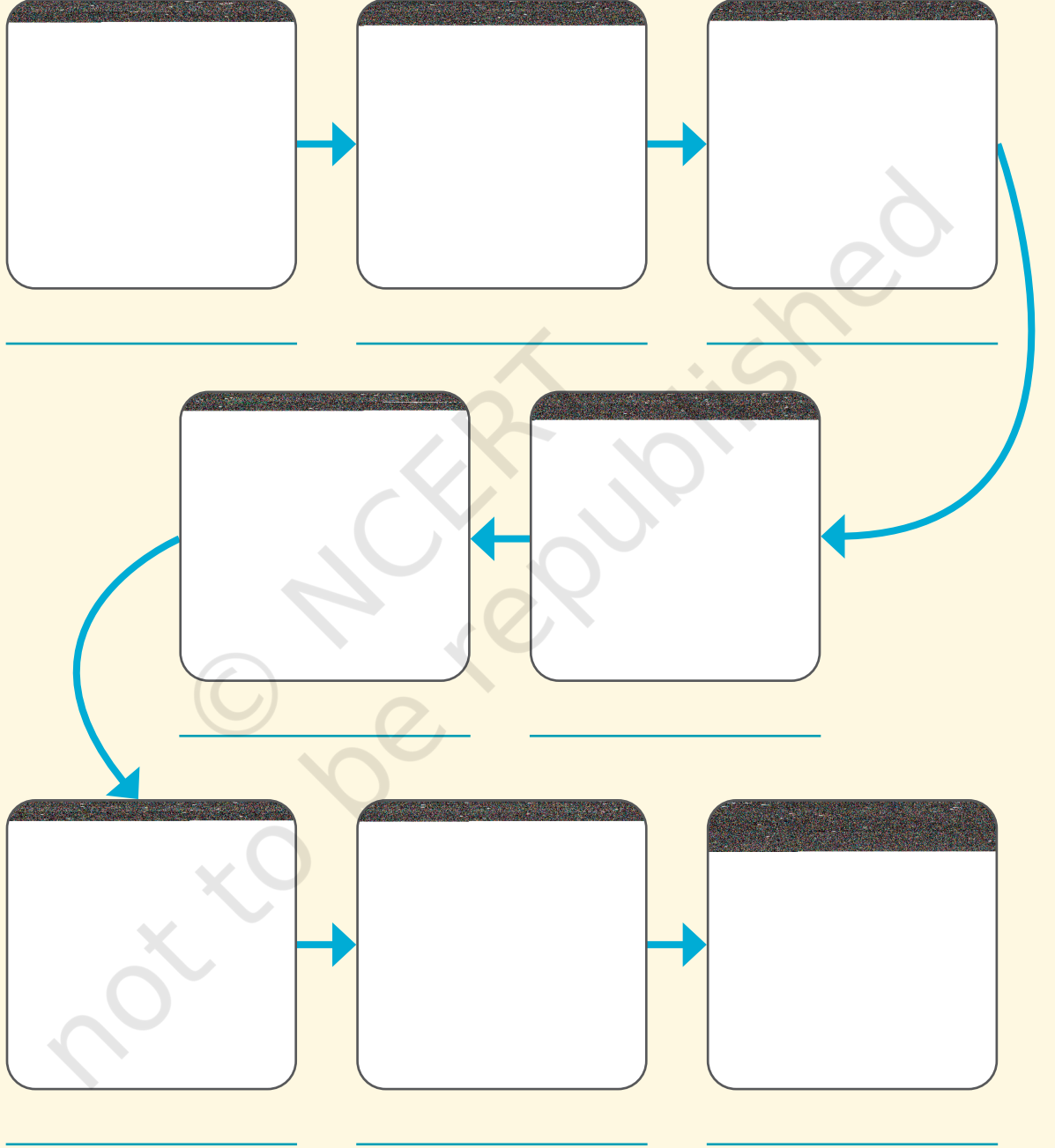
ધ્યાન રાખો

અમૂલની જેમ જ, કર્ણાટકની નંદિની, દિલ્હી-NCRની મધર ડેરી, તમિલનાડુની અવિન, આંધ્રપ્રદેશની વિજયા, નાગાલેન્ડની કેવી, બિહારની સુધા, પંજાબની વેર્કા વગેરે જેવી બ્રાન્ડ હેઠળ અન્ય ઘણી દૂધ સહકારી સંસ્થાઓ છે. તમે તમારી આસપાસ એક એવી સહકારી સંસ્થાનું નામ આપો છો જેણે ખેડૂતો, વિકલાંગ વ્યક્તિઓ અને મહિલાઓ જેવા જૂથોને એકસાથે આવવામાં મદદ કરી છે અને તેમના જીવનમાં સમૃદ્ધિ લાવી છે?

ફેક્ટરી: ઇમારતોનું નિર્માણ અથવા જૂથ, જ્યાં ચીજવસ્તુઓનું ઉત્પાદન થાય છે, અથવા વિવિધ ઘટકો એકસાથે મૂકવામાં આવે છે, જેથી અંતિમ ઉત્પાદન બનાવી શકાય.

રિટેલ: ઓછી માત્રામાં ચીજવસ્તુઓનું વેચાણ પુનઃવેચાણને બદલે અંતિમ ગ્રાહક દ્વારા ઉપયોગ માટે.

નીચેની છબીઓની મદદથી, ચાલો જોઈએ કે તમે જે પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરો છો તે કેવી રીતે બનાવવામાં આવે છે. છબીઓ પલ્પ (વૃક્ષના લાકડાના રેસા) નું કાગળમાં અને છાપ્યા પછી પાઠ્યપુસ્તક રૂપાંતર દર્શાવે છે.

આકૃતિ ૧૪.૧

આ ત્રણેય ક્ષેત્રો સાથે મળીને કામ ન કર્યા હોત તો વૃક્ષોમાંથી પલ્પ કાઢવાથી માંડીને કાગળ બનાવવા અને અંતે પુસ્તકો બનાવવા સુધીની કોઈપણ પ્રવૃત્તિ પ્રક્રિયાનો ભાગ હતી.

આવો વિચાર કરીએ

આકૃતિ ૧૪.૧માં પૃષ્ઠ ૨૦૬ પર દર્શાવેલી પ્રક્રિયાના વિવિધ તબક્કાઓનું અવલોકન કરો અને તમારા સહાધ્યાયીઓ સાથે તેમની ચર્ચા કરો.

ચાલો શોધીએ

પૃષ્ઠ ૨૦૬ પર આકૃતિ ૧૪.૧માં દર્શાવેલા ચિત્રમાંના ચિત્રોને આ રીતે લેબલ કરો:

1. પ્રાથમિક ક્ષેત્ર
2. દ્વિતીયક ક્ષેત્ર
3. તૃતીય ક્ષેત્ર

ધ્યાન રાખો

આ દિવસોમાં, નવા કાગળ બનાવવા માટે વપરાયેલા કાગળને રિસાયકલ કરવામાં આવે છે. માત્ર એક ટન કાગળના રિસાયકલિંગથી ૧૭ વૃક્ષોની બચત થાય છે તેમજ ૨.૫ ક્યુબિક મીટર લેન્ડફિલની જગ્યા પણ બચી જાય છે, જ્યાં કચરો નાખવામાં આવે છે. લાકડાના પલ્પમાંથી નવા કાગળ બનાવવા કરતાં કાગળને રિસાયકલ કરવા માટે ૭૦ ટકા ઓછી ઊર્જા અને પાણીની પણ જરૂર પડે છે.

એવી કઈ જુદી જુદી રીતો છે કે જેના દ્વારા આપણે તમારી શાળાના વર્ગખંડો અને ઓફિસોમાં કાગળનો ન્યાયીપૂર્વક ઉપયોગ કરી શકીએ?

ચાલો શોધીએ

તમારા પાડોશમાંની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓની યાદી બનાવો અને તેમને યોગ્ય રીતે પ્રાથમિક, દ્વિતીયક અથવા તૃતીયક તરીકે લેબલ કરો. તેઓ એકબીજા સાથે કેવી રીતે જોડાયેલા છે તે બતાવવા માટે તીર દોરો. તેઓ કઈ રીતે એકબીજા પર નિર્ભર છે? જો એક પ્રવૃત્તિનું અસ્તિત્વ મટી જાય તો શું થાય?

આપણે આગળ વધીએ તે પહેલાં...

- આ પ્રકરણમાં આપણે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓના ત્રણ ક્ષેત્રો વિશે શીખ્યા
- વિવિધ ઉદાહરણો અને દૃષ્ટાંતોએ પ્રાથમિક, દ્વિતીયક અને તૃતીયક એમ ત્રણ પ્રકારની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ અથવા ક્ષેત્રો વચ્ચેના તફાવત તેમજ પરસ્પરાવલંબનને સમજવામાં મદદ કરી.

પ્રશ્નો, પ્રવૃત્તિઓ અને પ્રકલ્પો

1. પ્રાથમિક ક્ષેત્ર શું છે? તેદ્વિતીયક ક્ષેત્રથી કેવી રીતે અલગ છે? બે ઉદાહરણ આપો.
2. દ્વિતીયક ક્ષેત્ર તૃતીયક ક્ષેત્ર પર કેવી રીતે નિર્ભર છે? થોડાં ઉદાહરણો સાથે સમજાવો.
3. પ્રાથમિક, દ્વિતીયક અને તૃતીયક ક્ષેત્રો વચ્ચે પરસ્પરાવલંબનનું ઉદાહરણ આપો. તેને ફ્લો આકૃતિની મદદથી બતાવો.